

Сизоненко Антон Степанович,
*начальник навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів
Національної академії внутрішніх прав, кандидат юридичних
наук **Пустова Ганна Олександрівна,** курсант 303 н.г.
навчально-наукового інституту підготовки фахівців для
експертно-криміналістичних підрозділів Національної
академії внутрішніх прав*

ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Відповідно до ст. 91 КПК збирання доказів є обов'язковим елементом процесу доказування, а відтак й сам термін «збирання доказів» слід вважати процесуальним. Проте у науковій літературі, присвяченій доказуванню, часто можна зустріти й термін «формування» доказів.

М. Є. Шумило обґрунтовано підтримує думку вчених щодо умовності застосування в законодавстві терміна «збирання доказів», так як готових доказів у природі не існує. Тому суб'єкт доказування у ході проведення слідчих (розшукових) дій, відшукуючи інформацію (сліди злочину), формує докази, а процес їх формування складається з пошукових, пізнавальних, посвідчувальних та правозабезпечувальних заходів [1, с. 249].

Натомість Р. В. Костенко одним із структурних елементів процесу доказування вважає «збирання» будь-яких відомостей про обставини і факти, які мають значення для правильного вирішення справи, оскільки докази можуть з'явитись лише тоді, коли вони відповідно до припису кримінально- процесуального закону належним чином зафіксовані (процесуально закріплені) в матеріалах кримінального провадження [2, с. 16].

М. М. Михеєнко вживає обидва терміни - збирання (формування) [3, с. 1116]. Ю. М. Грошевий та С. М. Стахівський вважали, що термін «збирання» доказів є тотожним терміну «формування» доказів [4, с. 50]. Але з етимологічної точки значення цих термінів дещо різняться. Так, «збирання» означає зосереджувати щонебудь в одному місці; брати щонебудь із різних місць від різних осіб; певним чином компонувати матеріали, відомості і т. ін.; зосереджувати увагу на

певних фактах, наприклад: збирати інформацію [5, с. 332]. «Формування» - створювати, надаючи певної структури; набувати якогось вигляду, форми або якості; утворюватись якоїсь структури; починати існувати; складатися, створюватися внаслідок суспільного розвитку, соціальних змін того [5, с. 907].

Разом з тим, спір щодо позначення того чи іншого елемента доказування буде марним без дослідження його змісту відповідно до чинного законодавства. Тож спробуємо проаналізувати відповідні положення чинного КПК.

Кримінальний процесуальний закон виділяє такі способи збирання доказів: 1) слідчі (розшукові) дії; 2) негласні слідчі (розшукові) дії; 3) витребування речей, відомостей, висновків експертів та інших документів; 4) отримання речей, відомостей, висновків експертів та інших документів; 5) ініціювання, шляхом подання відповідних клопотань, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій; 6) здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Способи збирання доказів розмежовані за суб'єктами доказування (сторони обвинувачення і захисту, потерпілий). Повноваження сторін під час реалізації цього припису закону не рівнозначні, право на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій належить виключно стороні обвинувачення, сторона захисту може лише ініціювати їх проведення.

Як вбачається з норм КПК, докази спочатку потрібно зібрати (виявити), застосовуючи способи, передбачені ст. 93 КПК, зафіксувати їх у відповідному протоколі (ст. 104 КПК), додатках до протоколу (ст. 105 КПК) чи іншому документі, потім перевірити шляхом проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій й оцінити. За результатами збирання й перевірки доказів можуть бути сформовані окремі докази, а після оцінки всієї сукупності доказів можна вести мову про формування окремих видів доказів, наприклад, обвинувальних і виправдувальних, прямих і побічних тощо. Після цього докази використовують (застосовують) під час прийняття й обґрунтування відповідних процесуальних рішень і проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні.

З огляду на такий процесуальний порядок доказування слушною є пропозиція В. М. Тертишника розглядати процес доказування в аспекті практичної діяльності, умовно поділяючи його на кілька взаємопов'язаних ланцюгів, першим з яких є збирання, що полягає у пошуку, виявленні, вилученні і закріпленні доказів [6, с. 64]. Правильною слід вважати й точку зору

А. І. Вінберга, який вважає процес збирання доказів поняттям комплексним, що включає дії з виявлення, фіксації, вилучення і збереження доказів [7, с. 29]. Мабуть тому цьому терміну надають перевагу і він є домінуючим у кримінально-процесуальній теорії.

Отож, у чинному КПК терміном «збирання доказів» позначаються дії, які спрямовані на пошук, виявлення, витребування, прийняття, одержання та процесуальне закріплення доказової інформації з дотриманням встановленої законом процесуальної форми, а також забезпечення збереження доказів та їх процесуальних джерел до вирішення кримінального провадження по суті.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. - К.: Юстініан, 2012. - 1224 с.
2. Костенко Р. В. Оценка уголовно-процессуальных доказательств: монография / Р.В. Костенко. - М.: «Юрлитинформ», 2010. - 152 с.
3. Михеенко М. М. Доказывание в советском уголовном судопроизводстве / М. М. Михеенко. - К.: Вища школа, 1984. - 134 с.
4. Грошевий Ю. М. Докази і доказування у кримінальному процесі: науково-практичний посібник / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. - К.: КНТ Вид. Фурса С. Я., 2006. - 272 с.
5. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. - Х.: Школа, 2009. - 1008 с.
6. Тertiшник В. М. Теория доказательств: учеб. изд. / В. М. Тertiшник, С. В. Слинько. - Х.: Арсис, 1998. - 256 с.
7. Белкин Р.С. Криминалистика и доказывание (методологические проблемы) / Р.С. Белкин, А. И. Винберг. - М.: Изд. «Юридическая литература», 1969. - 215 с.